

Úvodné slovo

Po dňoch voľnosti počas prázdnin, či dovoleniek navraciame znova do rytmu rodinného, pracovného i spoločenského života s väčším entuziazmom, zámermi i očakávaniami ich naplnenia.

Doznievajú v nás myšlienky z výročných osláv Dňa ústavy SR aj Slovenského národného povstania. Napriek istým rozpakom z rozdielnosti hodnotenia ich významu pre náš národ a všetkých slovenských občanov ide o významné počiny, ktoré v mnoho spolu súvisia a mali by nás skôr spájať ako rozdeľovať. Dobré to zvýraznil predseda vlády SR Róbert Fico, ktorý vo svojich vystúpeniach prízvukuje, **že je nutné oceniť tých, ktorí neváhali prinášať aj tie najvyššie obete na oltár vlasti, upustiť konečne od hľadania chýb na každej aktivite a každej osobnosti našich dejín.** Žiaľ, **tieto myšlienky a slová nenachádzajú náležitú odozvu vo väčšine kľúčových médií, ktoré síce pôsobia v Slovenskej republike,** ale akoby im vadilo všetko slovenské, ktoré nemôžu kritizovať, vrátane terajšej vlády a jej premiéra. To nie je dobrý stav. Lebo či už ide o nedoriešený stav prípadu Malinová, formovanie Maďarskej gardy a podobne, žiada sa poznať stanoviská a postupy našich orgánov objektívne a nie iba z podania tých, čo píšu a hovoria na objednávku. Už dlhšie preto zaznieva opodstatnené volanie občanov aj organizácií, ku ktorému sa pripájame aj my - po objektívnych informáciách o zámeroch a činnosti vlády, parlamentu a vôbec o vnútornej, zahraničnej politike, o živote doma i v zahraničí. Za terajšej situácie vidíme racionálne **východisko v urýchlení vydávania vládneho denníka.** Koniec koncov vláde z Ústavy SR vyplýva povinnosť zabezpečiť občanom objektívnu informovanosť, tak ako to funguje v rôznych podobách aj v najvyspelejších demokraciách sveta.

Začiatok septembra je i začiatkom nového školského roka, plného očakávaní i prísľubov. Zo strany žiakov, pedagógov aj spoločnosti. Skupina osobností Slovenska k tomu pridala výzvu kompetentným inštitúciám na **riešenie zlého stavu slovenského jazyka.** Zostáva nám veriť, že padne na úrodnú pôdu. Najmä v úradnom styku a v médiách.

Povzbudivo k týmto a ďalším, roky nedostatočne riešeným problémom Slovenska, zneli slová premiéra Fica v aule Univerzity Komenského. "Keď som nedávno navštívil s archeológmi hradisko **v Bojnjej, získal som silný pocit hrdosť na staré slovenské dejiny. Nie slovanské, slovenské dejiny.** Veď objavom prenosného zlatého oltára s prvým písmom na území Slovenska sa posunulo naše poznanie o sebe samých o dobré storočie. **Schopnosť pestovať si sebaúctu, aj úctu k vlastným predkom, ale aj k najnovším dejinám zápasu Slovákov o vlastný, nezávislý štát, patrí do modernej výbavy mladého študenta každej slovenskej vysokej školy, lebo iba tak získate aj vy sebavedomie, že môžeme pokojne súťažiť s každým európskym národom, lebo sme sa už vo vekoch dávnych zúčastňovali na formovaní osudov Európy**". Tieto

myšlienky by si mali osvojiť a v ich duchu žiť a konať najmä pedagógovia a študenti s orientáciou na zahraničnú politiku a medzinárodné vzťahy.

Národná rada SR začala svoju činnosť po prázdninách zostra: neúspešným (pre opozíciu) odvolávaním ministerky Tomanovej i návrhom štátneho rozpočtu na budúci rok. Pre oblasť vzdelania, vedy a kultúry to, napriek priaznivému tempu rozvoja našej ekonomiky, nevyzerá to na začiatku formovania SR veľmi sľubne. Zostáva dúfať v racionálne rozhodovanie našich poslancov. A nám – podľa možnosti k tomu každý na svojom mieste prispievať..

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Schválenie NSRR pre programovacie obdobie 2007-2013

Slovensko a slovenský národ na prahu 20. storočia stál pred otázkou samotnej fyzickej existencie, čoho exaktným dôkazom je 27. október 1907, tragédia v Černej a skutočnosť že o Slovensko a jeho osud sa zaujímalo v podstate len pár nadšencov a osobností. Na prahu 21. storočia je situácia na pohľad diametrálne odlišná, Slovensko je integrálnou súčasťou Európskej únie a stojí pred na prvý pohľad relatívne príjemnejším a menej náročným problémom, zabezpečiť Slovensku hospodársky rast, spolu so zabezpečením kvality života pre obyvateľov krajiny tak, aby slovenský národ bol vzdelaným a sebavedomým národom aj na počiatku 22. storočia. Duchovná sila bola zárukou prežitia počtom nie veľkého národa v centre Európy, podpora ľudského ducha a vedomostí, zhmotneného v poznatkoch, vzdelaní a využití komunikačno-informačných technológií je cesta zabezpečenia ekonomického prežitia národa v globalizujúcom sa svete, v krajine s obmedzenými materiálno-surovinovými zdrojmi.

Koncom augusta, zaznela pre Slovensko pozitívna informácia bol oficiálne schválený Národný strategický referenčný rámec pre programovacie obdobie 2007-2013, ako základný dokument pre využitie zdrojov EÚ, materiál o ktorom prebehlo verejnou veľa informácií a šumov, kto je zodpovedný za termíny, aké množstvo financií Spoločenstvo poskytne, ale málo o tom podstatnom o obsahu. Je komisiou akceptovaný, načas teda utíchli mediálne manévry a obviňovanie z predlžovania procesov a presúvania zodpovednosti, nastal čas na realizáciu cieľov dokumentu.

Primárny cieľ podpory spoločenstva prostredníctvom systému fondov týkajúcich sa NSRR je výrazne zvýšiť do roku 2013 konkurencieschopnosť a výkonnosť regiónov a slovenskej ekonomiky a

Šimko

zamestnanosť pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja. Národný strategický referenčný rámec predpokladá mechanizmy aplikácie Európskeho fondu regionálneho rozvoja, Európskeho sociálneho fondu a Kohézneho fondu. Význam obdobia je že po vstupe do štruktúr Spoločenstva je toto prvým obdobím, kedy môže Slovensko počas celého obdobia využívať verejné zdroje EÚ pre napĺňanie strategických cieľov. Vzhľadom na skutočnosť, že SR vstupovala v roku 2004 ako krajina, ktorej HDP na obyvateľa dosahoval len 48% priemeru vtedajšej EÚ-15, je problematika hospodárskeho rastu dominantnou vo vízii programového obdobia 2007-2013, s nosným strategickým cieľom výrazným zvýšením konkurencieschopnosti a výkonnosti regiónov a slovenskej ekonomiky a zamestnanosti pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja.

Predpokladom trvalo udržateľného rozvoja pre Slovensko v budúcom období je zameranie na tri základné tematicko-strategické priority:

- *Infraštruktúra a regionálna dostupnosť* zvyšujúca atraktivnosť územia pre investovanie a život obyvateľov
- *Vedomostná ekonomika* zvyšujúca konkurencieschopnosť produkčnej sféry prostredníctvom kvalitnejších technológií a procesov v produkčnej sfére
- *Ľudské zdroje* schopné uskutočňovať zmeny vedúce k rastu významu poznatkov v spoločnosti

Tieto oblasti musia byť vo vzájomnej synergii a dopĺňaní, pričom podpora infraštruktúry vytvára predpoklady pre efektívnejšie využitie ľudských zdrojov a materiálny predpoklad pre rozvoj takých sofistikovaných technológií a procesov v priemysle a službách, ktoré je možné uskutočňovať len prostredníctvom vysokokvalifikovanej, vzdelanej, adaptabilnej a mobilnej pracovnej sily. Musíme si uvedomiť že toto je otázka ekonomického prežitia a teda opätovne otázka Hamletovského štýlu bytia či nebytia.

Čo je predpokladom úspešnosti tak významnej štrukturálne prestavby zamerania slovenskej ekonomiky, v jej ceste od vysokej energetickej a surovínovej náročnosti a nízkej pridanej hodnoty k produkcii s vysokou pridanou hodnotou a energetickou a surovínovou náročnosťou na úrovni najvyspelejších krajín. Myslím si, že základným predpokladom úspechu pri využití týchto exkluzívnych zdrojov, ktoré sa v tejto podobe nemusia opakovať je minimalizácia rizikových faktorov, ktorých je potrebné sa vyvarovať:

- 1./ Nedostatočnosť zdrojov, zdroje EÚ sú doplnkovým zdrojom v procese znižovania regionálnych rozdielov, rozpočtové výdavky národných verejných zdrojov či centrálnych, resp. regionálnych musia byť v synergii
- 2./ Rezortizmus, partikulárne záujmy, úzko regionálne resp. rezortné pohľady, bez snahy o riešenie problematiky v komplexnom pohľade a širších súvislostiach
- 3./ Neukončenie inštitucionálnych reforiem v školskom a vzdelávacom systéme a obsahová reforma počnúc základným a končiac akademickou úrovňou školstva.

4./ Byrokratickosť a administratívna náročnosť procesov spojených s implementáciou štrukturálnych fondov

5./ Podcenenie rizík netransparentnosti, korupcie a klientelizmu pri samotnej realizácii procesov.

Dost', ale bolo pesimizmu, myslím si, že Slovensko je schopné a pripravené tieto prekážky prekonať a riziká eliminovať, ako nám potvrdzuje história, zvládli sa aj náročnejšie problémy a komplikovanejšie situácie, keď neveriacich Tomášov o osude Slovenska a jeho veci bolo podstatne viac ako tých čo verili.

Ing. Ladislav Šimko

Rezervované pre makroekonomiku

Zhrnutie skúseností a poznatkov v súvislosti s prípravou a prechodom Bundesagentur für Arbeit a SRN na jednotnú menu euro.

Spolková republika Nemecko je ekonomický tiger strednej Európy, ktorý sa pripravoval na prijatie eura od roku 1997 do roku 2002. Skúsenosti tejto krajiny v predmetnej oblasti sú pre nás inšpiráciou a výzvou.

1. Proces prípravy prechodu

Proces prípravy prechodu verejnoprávných inštitúcií na euro prebiehal v čase od 1.1.1997 do 31.12.2001. Na zabezpečenie systémového a bezproblémového prechodu na euro k 30. júlu 1997 vznikli v inštitúciách projektové skupiny s počtom členov 15-20, s vysokou prioritou a mimoriadnymi kompetenciami.

Prácu projektovej skupiny riadil člen vedenia inštitúcie, ktorý bol osobne zodpovedný za organizačný proces prípravy a zavedenie eura v inštitúcii. Členmi projektovej skupiny boli zástupcovia odborných útvarov, ktorí boli zodpovední za plnenie vecnej stránky prípravy a zavedenie eura v rámci odborných útvarov. Počas dĺžky trvania projektu (1.8.1999-30.12.2002) členovia pracovnej skupiny mali určitý fond svojho pracovného času vyhradený na prácu v projekte. Skupina pravidelne mesačne vypracovávala odpočet plnenia opatrení súvisiacich s prípravou inštitúcie na jednotnú menu a písomne informovala zamestnancov, zamestnávateľov, sociálnych partnerov, odbornú i laickú verejnosť o procese.

Výstupmi projektovej skupiny boli nasledovné materiály:

1. Analýza potrieb inštitúcie a jej útvarov súvisiacich s prechodom na euro
2. Katalóg I. – opatrenia centrálneho v prípravnom období (170 – opatrení, z toho k 30.12.2000 bolo 81% opatrení splnených)

Šimková

Katalóg II. – opatrenia centrály rok pred zavedením eura (327 – opatrení, z toho 14.12.2001 bolo 86% splnených)

Katalóg III. - opatrenia pobočiek

Informačné listy pre zamestnancov (15 listov)

Internetová stránka aktuálne od 1.1.2001, Vecný a časový harmonogram

Intranetová stránka od 1.1.2001 kompletne spracovaná(zákony, katalógy, listy, opatrenia)

Plán krízových opatrení sa aktualizoval podľa potreby

Katalógy obsahovali presné vecné a časové harmonogramy adresných úloh, vrátane finančného vyčíslenia a stanovenia doby odpočtu úloh.

Uvedené materiály boli schválené vedením inštitúcie a záväzné. V čase bezprostredne pred zavedením eura a potom bola stanovená pohotovosť, ktorú zabezpečovali členovia vedenia a projektovej skupiny.

Odpočet plnenia úloh a pripravenosti bol stanovený písomnou formou, v ktorej sa potvrdilo splnenie úlohy a pripravenosť odboru, úradu na zavedenie jednotnej meny. Napr. k 31.8. 2001 pobočky písomne museli potvrdiť, že majú opatrenia splnené a sú pripravené na zavedenie novej meny.

2.Príprava v oblasti IT

V oblasti IT pri používaní prenajatých programov ich majitelia mali povinnosť bezodplatne programy preklopiť, programy zakúpené a užívané v majetku inštitútu sa preklopili podľa zmluvných podmienok dodávateľa a programy vyhotovené vo vlastnej réžii sa vo vlastnej réžii konvertovali na euro. Bolo potrebné sústrediť sa na rozšírenie pamäte hardvér a elimináciu prevádzkových rizík. Prekontrolovali sa všetky prístroje (PC, tlačiarne, faxy, kopírky, telefóny, mobily, servery...)

Okrem iného sa simulovali sa modelové situácie a pripravil plán zavádzania, testovania a paralelnej prevádzky.

V oblasti mzdového účtovníctva poskytnutý nasledovný prehľad kalkulácie ľudských zdrojov :

26 človeko mesiacov nasadených na programovanie

6 človeko mesiacov nasadených na koncepčné práce,

15 človeko mesiacov nasadených na testovacie práce.

Boli vyžiadané písomné potvrdenia dodávateľov o zabezpečení prechodu na euro.

3.Legislatívna príprava

Bolo prijatých 6 nosných zákonov, súvisiacich s prechodom na euro, všetky legislatívne kroky boli ukončené k 31.12.2001.

4.Príprava komunikačných aktivít

Zásady komunikácie s odbornou a laickou verejnosťou prostredníctvom tzv. „Partnerského programu“ vypracovaného a financovaného v spolupráci s Európskou centrálnou bankou a Spolkovou bankou. Informácie boli vopred poskytované a pôsobili ako marketingový nástroj .Boli vypracované komentáre, pravidelné informácie v masmédiách, príručky, letáky, predtlač, brožúry hospodárenia v mene euro. Prostredníctvom stretnutí s občianskymi združeniami s handicapovanými a marginalizovanými skupinami -citlivými skupinami obyvateľstva bola zabezpečená

systematická príprava aktivistov a pomôcok, materiálov. Významnú úlohu v oblasti pozitívneho prijatia eura zohrala samospráva.

Na zabezpečenie informovanosti populácie a citlivých skupín sa využili masmédiá a materiály pripravené najmä v nemeckom jazyku. Konkrétne aktivity boli v réžii samospráv a ich aktivistov.

5.Ekonomická príprava

V oblasti ekonomiky duálne oceňovanie SRN nezaviedla ako povinnosť pre fyzické a právnické subjekty, ponechala ju na báze dobrovoľnosti. SRN mala prechodné obdobie dobrovoľného duálneho oceňovania od 1.1.1999 do 31.12.2001.

Konverzný kurz bol stanovený predbežný a konečný. Predbežný kurz bol stanovený tri roky pred prijatím eura tak, aby účtovníctva a ekonomika mohli s ním pracovať. Konečný kurz bol stanovený Európskou centrálnou bankou podľa pravidiel. Rozdiely boli minimálne. SRN v zmysle platnej legislatívy zaviedla pravidlo -uvádzanie súm do 31.12.2001 v DM, uvádzanie súm od 1.1.2002 v eurách. Účtovná uzávierka za rok 2001 sa vyhotovila v markách.

Zaokrúhľovanie sa realizovalo na 2 desatinné miesta, pričom pri súbehu dávok sa zaokrúhľovali dávky jednotlivito. Prehodnocovali sa všetky dodávateľsko-odberateľské vzťahy a vyhotovovali písomné dodatky k zmluvám. Zmluvy uzavierané pred prijatím eura na dlhšie obdobie obsahovali klauzulu o platbách v mene euro a konverznom kurze.

Všetky interné normy sa pred prechodom na menu euro aktualizovali, taktiež všetky pracovné zmluvy.

6.Príprava v oblasti sociálnych vecí

Na zabezpečenie sociálnej stability a ústretovosti klientom sa všetky platné rozhodnutia prepočítali na euro a písomne sa klientom zasielalo rozhodnutie o prepočte na menu euro. Taktiež sa zaviedla čipová karta preddavku dávky v eurách pre tých, ktorých zastihla mimoriadna udalosť a ktorú si mohli bezprostredne po udalosti vyzdvihnúť na pobočkách. Klienti si mohli v prípade mimoriadnej udalosti prostredníctvom siete bankomatov vybrať hotovosť v eurách a neostali bez prostriedkov. Preddavok bol jednotný a následne zúčtovateľný. Dosiahol sa efekt flexibilného operatívneho zabezpečenia klientov novou menou euro hneď po prelome rokov 2001/2002.

Ing. Mária Šimková

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Kazašská republika k veľmocenským výšinám

Významnej skutočnosti, že *do prvej desiatky najrozľahlejších štátov sveta (na 9.miesto) sa radí Kazachstan* sa u nás doteraz venuje pomerne málo pozornosti. A zrejme málo si uvedomujeme aj to, že piatimi percentami svojho územia patrí do Európy. Patrí tak ku najvýznamnejším susedom nášho kontinentu. To znamená i pozoruhodným zahraničným partnerom s veľkými perspektívami.

Lysák

Tie *perspektívy vyplývajú jednak z jeho strategickej pozície v centre ázijského kontinentu, ale hlavne z jeho prírodných zdrojov*, o ktoré majú záujem najsilnejšie ekonomiky i rôzne medzinárodné zoskupenia. Prirodzene sú to Kazachstanu najbližšie giganty - Rusko a Čína. Ale nemenší záujem o spoluprácu s touto stredoázijskou ekonomikou majú i ďalší: Spojené štáty americké a, samozrejme, aj Európska únia. V tomto prípade Američanom *neveľmi prekáža ani autoritatívny režim* prezidenta N. A. Nazarbajeva, ktorý je v tejto funkcii od roku 1991. A je akceptovaný nielen v Moskve, Pekingu, ale aj v Berlíne, Londýne.

Ide tu totiž o ohromný priestor – takmer 2,8 milióna štvorcových kilometrov, na ktorom žije len niečo vyše 15,5 milióna obyvateľov, teda *5,5 obyvateľa na 1 km²!*

Kazachstan je členom mnohých medzinárodných organizácií: Spoločenstva nezávislých štátov - SNŠ, Šanghajskej organizácie spolupráce - ŠOS, EURAESu a ďalších medzinárodných organizácií. Rok po osamostatnení – v roku 1992 – sa Kazachstan stal členom OSN. Od roku 1996 sa Armáda Kazachstanu zúčastňuje programu NATO „Partnerstvo pre mier“. Prápor „Kazbat“ je súčasťou „modrých prilieb“ OSN. Má ambície na vstup do WTO, a pretenduje na predsedníctvo v OBSE v roku 2009.

V dvojstranných vzťahoch hlavným strategickým partnerom Kazachstanu je Ruská federácia. K prioritám jeho zahraničnej politiky patria ďalšie štáty Spoločenstva nezávislých štátov, Čína, USA, štáty Európskej únie, Japonsko, India, Turecko a Irán.

Dynamika rozvoja kazašskej ekonomiky je imponantná - v prvom polroku zaznamenala medziročný rast 10,2 percenta. Pozoruhodné je pritom, že na tvorbe národného dôchodku sa zvyšuje podiel obchodu a služieb, stavebníctva a budovania infraštruktúry.

Kazachstan sa presadzuje aj ako zahraničný investor. Doteraz prioritne v Strednej Ázii, Zakaukazsku, Čiernomorí a Turecku. Ide o oblasti vhodné na prepravu *kazašskej ropy a plynu*, v ktorých Kazachstan má snahu zahraničnými investíciami posilňovať svoj vplyv v regióne. Má na to dobré predpoklady.

Geostrategický význam Kazachstanu výrazne umocňujú jeho *rozsiahle zásoby uránu a jeho rozvinutá ťažba*. Spolu s Kanadou a Austráliou sa tak radí do svetovej extratriedy. Od importu uránu je závislé aj Rusko, ktoré má tiež ložiská rudy, ale zaostáva pri ich ťažbe z lokalít v náročných prírodných podmienkach. O dovoz uránu z Kazachstanu má záujem tak Japonsko, ako aj Rusko, Čína, India, Európska únia aj USA.

Spolupráca Kazachstanu s Ruskom sa po etape upevňovania svojej samostatnosti a uvoľňovaní väzieb s Ruskou federáciou a ďalšími štátmi bývalého ZSSR a intenzívneho rozširovania vzťahov s Čínou, Japonskom, juhovýchodnou Áziou, Indiou, Zakaukazskom, Blízkym východom, európskymi štátmi a s USA, dostáva do novej, revitalizačnej polohy. Zintenzívnila sa, napr. v jadrovej energetike. A to aj napriek tomu, že v tomto, pre Kazachstan významnom odvetví, pôsobia na jeho území japonské, americké, kanadské a francúzske spoločnosti. Štátny podnik *Kazatomprom* nedávno zverejnil správu o kúpe desaťpercentného podielu v americkej spoločnosti Westinghouse Electric. Kazaši sa tak dostanú k americkým technológiám a ich export na západné trhy bude mať výhodnejšie pozície.

Úspešný rozvoj kazašskej ekonomiky, ktorej veľkou oporou sú prírodné zdroje (ložiská medi, polymetalických rúd, chromitov, niklových a kobaltových rúd, bauxitu, zlata, železa aj mangánu. Z ložísk palív vyniká Karagandská kamenouhoľná panva a ústie rieky Emby alebo polostrov Mangyšlak – ropa. Z týchto zdrojov rezultujúce petrodoláre umožňujúce realizovať i *nákladné dlhodobé projekty* v poľnohospodárstve, proti rozširovaniu púšte, na ochranu životného prostredia a v infraštruktúre. Veľkú pozornosť venujú Kazaši budovaniu vodných diel na odvrátenie vysychania Aralského jazera. Na tento program prispieva pôžičkami aj Svetová banka, ktorá konštatuje efektívnosť projektu, keďže hladina Aralského jazera na kazašskom území stúpa. Na uzbeckých brehoch jazera nie sú výsledky tak uspokojivé.

Priaznivé ekonomické výsledky umožňujú Kazachom *ašpirácie na líderstvo v regióne*. Ich predstavitelia na čele s ambicióznym prezidentom Nazarbajevom *navrhujú sformovanie hospodárskeho bloku a vytvorenie Stredoázijskej únie*. To vyvoláva, prirodzene, rôznorodé reakcie v regióne i širších reláciách. Podporné i negatívne.

Aj z uvedenej stručnej charakteristiky aktuálneho stavu a perspektív Kazachstanu možno usúdiť, že racionálna vnútorná i zahraničná politika Kazachstanu je dlhodobo úspešná a utvára dobré predpoklady spolupráce aj zo strany Slovenska. Záujem zo strany Kazachstanu je zrejmý, užšiu spoluprácu v ekonomickej i iných oblastiach by mohli podporiť aktívne kroky v oblasti legislatívy. (Dohoda medzi vládou SR a vládou KR o obchodno-hospodárskej a vedecko-technickej spolupráci“ z mája 1995 bola vstupom SR do EÚ vypovedaná slovenskou stranou.) Nová dohoda, do ktorej boli zapracované vzájomné možnosti tak, aby odrážali súčasný stav a perspektívu rozvoja hospodárskej a vedecko-technickej spolupráce, bola ratifikovaná v júni tohto roku. Dohoda obsahuje návrhy na spoluprácu v odvetviach: ľahkého a ťažkého priemyslu, energetiky, dopravy, plynárenského, chemického, ropného, farmaceutického priemyslu, ale aj v oblasti zdravotníctva a ďalších oblastiach. Zrejme by slovenským záujmom neuškodil, popri aktivitách Ministerstva hospodárstva SR a ZÚ SR v Astane, intenzívnejší tlak na rozvoj spolupráce s perspektívnym Kazachstanom aj od podnikateľskej sféry.

Ing.Ladislav Lysák, DrSc

Medzinárodné politické vzťahy

Diagnostikovanie traumatizovaného BSV

/1.časť/

Hrivík

Notoricky známe prísľuby medzinárodného spoločenstva o prioritnom a efektívnom riešení problémov Blízkeho a Stredného východu (BSV) sa zatiaľ vôbec nenapĺňajú. Ani vo viditeľných náznakoch. Situácia v regióne sa stále viac komplikuje

a hlavní aktéri – najmä USA, OSN a EÚ – sa postupne dostávajú do zajatia vlastných omylov, povrchných koncepcií, naivných predsavzatí a alibistického vyčkávania. Aktivity súčasnej americkej administratívy zamerané na zmiernenie tráum BSV sú málo presvedčivé, nedôrazné, často bezradné, a ak sú v niečom výraznejšie, potom je to zásluha angažovanosti rôznych finančných, hospodárskych a vojensko-priemyselných komplexov. Nedotýka sa to len USA. Mnohoročné odkladanie súhlasu na vytvorenie palestínskeho štátu, izolovanie Sýrie od riešenia blízkovýchodných problémov, mimoriadny záujem mocností o ropu, neefektívny boj proti terorizmu, snaha USA o nové vyzbrojovanie svojich regionálnych spojencov modernými zbraňovými systémami, zamýšľaná výstavba americkej vojenskej základne na iracko-iránskej hranici ako i ďalšie podobné aktivity majú za následok extrémne zvyšovanie napätia a nestability celého regiónu BSV. Dôsledkom toho je občianska tragédia v Iraku, nekontrolovateľný vznik a rozmach militantných skupín, akými sú Hamas v Palestíne, Hizballáh v Libanone alebo

rôzne odnože teroristickej siete al-Káida. Preto nie náhodou nazval bývalý minister obrany Holandska, Joris Voorhoeve, región medzi Egyptom a Pakistanom taviacim kotlom piatich nespojitých výbušných zložiek: dlhotrvajúceho izraelsko-arabského konfliktu, irackého občianskeho sváru, iránskych jadrových ambícií a rizika stretov medzi extrémistickými skupinami a skorumpovanými, represívnymi vládami. V takomto prípade je žiaduce vypracovať komplexnú politiku, pričom hrozby sú tak rozmanité a spletité, že je nevyhnutné súčasne využívať rôzne prístupy.

To, čo sa v súčasnosti deje v palestínskej Gaze, možno, podľa bývalého izraelského ministra zahraničných vecí Šloma Ben-Amina, dať za vinu sčasti zle koncipovaným izraelským politikám a sčasti americkej administratíve, ktorá dlhé roky odsúvala otázku izraelsko-palestínskeho mieru na chvost svojej agendy. Palestínska kríza je v prvom rade krízou vedenia. Jásir Arafat nebol práve učebnicový demokrat, jeho charizma a politický postreh však držali všetky palestínske frakcie pohromade. Teraz už ani Fatah, Arafatova vlastná strana, nemôže tvrdiť, že je súdržnou organizáciou. Volebné víťazstvo Hamasu v januári 2006 bolo z veľkej časti dôsledkom trieštenia Fatahu. Pretože neexistuje žiadna centrálna autorita, medzi Fatahom a Hamasom sa vytvoril vyhrotený negatívny vzťah a celá palestínska politika sa zvrhla na neskrývaný zápas o moc. Februárová dohoda z Mekky, ktorá vytvorila palestínsku vládu národnej jednoty s účasťou Fatahu i Hamasu a ktorá mala založiť civilizovaný systém spoluúčasti na moci, sa rozpadla. (Vláda národnej jednoty vyplynula zo saudskeoarabskej iniciatívy, ktorá bola reakciou na iránsku ambíciu rozšíriť svoj vplyv nielen v Iraku, ale na celom BSV.) Fatah povzbudzovaný bojkotom Hamasu zo strany medzinárodného spoločenstva, volebnú porážku a právo Hamasu vládnuť nikdy skutočne neprial aj zásluhou štedrej podpory z USA, EÚ a niektorých arabských štátov.

Súčasná palestínska kríza je v zásade preventívna vojna Hamasu, ktorá má zabrániť tomu, aby medzinárodné spoločenstvo premenilo Fatah v obávaného vyzývateľa jeho demokratického práva vládnuť. Pre Hamas je to boj na život a na smrť.

Ing. Pavol Hrivík, CSc.

Osobnosti

John C. Harsanyi

V roku 1994 sa z Nobelovej ceny za ekonómiu (aj keď pripomíname, že nejde o presný názov ceny, keďže A. Nobel vo svojej pozostalosti neuvažoval o ekonómii ako vede, ktorá by dostávala tieto ocenenia) tešili až traja ekonómovia – John C. Harsanyi a John F. Nash, ml. z USA a Reinhard Selten z Nemecka. Ako uvádza Švédka kráľovská banka, za ich pioniersku prácu týkajúcu sa analýzy ekvilibria v teórii nekooperačných hier.

John C. Harsanyi sa narodil, ako jeden z mnohých ocenených ekonómov, za hranicami USA a síce v Budapešti, 29. mája 1920. Navštevoval Luteránske gymnázium v Budapešti, ktoré bolo v tom čase jednou z najlepších maďarských škôl (spomeňme, že tu študoval aj významný matematik 20. Storočia John von Neumann). Harsanyi ukončil školu v roku 1937, pričom vyhral aj prvú cenu za matematickú olympiádu pre stredoškolských študentov. Jeho rodičia vlastnili v Budapešti malú farmáciu a keďže bol John ich jediným dieťaťom, pokúšali sa ho vyučiť za farmaceuta. Jeho preferencie však boli diamaterálne odlišné – chcel študovať filozofiu a matematiku. Nakoniec sa však rozhodol pre štúdium farmácie, k čomu ho viedlo viacero dôvodov – blížilo sa vypuknutie druhej svetovej vojny a mladý Harsanyi vedel, že ako študent farmácie nebude musieť narukovať. Okrem toho bol pôvodom Žid a preto by tiež nemusel nastúpiť do vynútených jednotiek práce maďarskej armády. V roku 1946 sa zapísal ako doktorand na Budapeštianskej univerzite v úsilí o získanie titulu PhD. V odbore filozofia so zameraním tiež na sociológiu a psychológiu. Titul získal v roku 1947 po napísaní dizertačnej práce o filozofii. Vzhľadom na zmenu politických pomerov bol nútený emigrovať a útočisko našiel v austrálskom Sydney v roku 1950. Tu si zobral za ženu jednu svoju bývalú študentku, ktorá emigrovala spolu s ním. Keďže Harsanyiho angličtina nebola príliš dobrá a v Austrálii mu nechceli uznať jeho maďarské diplomy, začal navštevovať večerné kurzy ekonómie na univerzite v Sydney. Ako spomína vo svojej autobiografii, obrátil svoju pozornosť zo sociológie na ekonómiu, pretože ho zaujala matematická elegancia ekonomickej teórie. V roku 1953 sa mu podarilo získať titul M.A. V roku 1958 dostal PhD. v odbore ekonómia na Stanford University. John C. Harsanyi zomrel 9. augusta 2000 vo veku 80 rokov. Jednou z jeho prác bola aj trojdielna publikácia v rokoch 1967 – 1968, v ktorej poukázal na skutočnosť ako zmeniť hru s neúplnou informáciou na hru s úplnou (ale nedokonalou) informáciou čím sa stala dostupnou pre analýzu v rámci teórie hier.

Redakcia

Mladi a veda

Islamské finančníctvo

Islamské finančníctvo je relatívne nedávny pokus o harmóniu moderných finančných služieb s náboženskou, v tomto prípade moslimskou náukou, ktorý sa začal v Egypte na konci šesťdesiatych rokov. Poskytovanie finančných služieb musí byť v súlade s moslimským právom, šáriou a zdôrazňuje sa jeho etická dimenzia. Na rozdiel od stredoveku keď sme v Európe poznali podobné zákony týkajúce sa napríklad zákazu úroku je tu významný prvok dobrovoľnosti a islamské bankovníctvo, ako užší pojem je skôr alternatívou a v žiadnej s tradične moslimských krajín neprevyšuje 30 % z finančného trhu.

Takéto poňatie financií si získava čoraz viac priaznivcov a rastie ročne dvojciferným tempom. Aby bolo islamské finančníctvo konkurencie schopné v manažmente rizika a likvidity s tradičným, neustále vyvíja a zlepšuje poskytované finančné produkty, a tak do hry nedávno vstúpili islamské dlhopisy, tzv. sukuky a islamské investičné fondy. Kráča pritom na tenkom ľade, keď sa jeho produkty často len kozmeticky odlišujú od tých, ktoré poskytujú štandardné banky, a tak čelí obvineniam z radov moslimov, že stratilo svoju podstatu a je pripodobňované k praktikám ako *pactum trinum*, čo bola v stredoveku používaná kombinácia legálnych zmlúv, ktorou sa zlegalizovali inak zakázané úroky. Na druhej strane sú odporcovia, ktorým v názve prekáža slovo „islamské“ z politických dôvodov a v dnešnej citlivej dobe to ľahšie môžu zdôvodniť. Nič menej islamské bankovníctvo hrá v súčasnosti dôležitú úlohu a jeho význam každým rokom stúpa. Dôkazom toho je objem spravovaných aktív a investícií, ktorý sa odhaduje na pol bilióna USD a fakt, že najväčšie banky ako Citigroup a HSBC majú svoje pobočky, určené na poskytovanie služieb, ktoré sú v súlade so šáriou. Všetkých, čo si mysleli, že Islamské bankovníctvo je nejaký exotický náboženský výstrelok vyviedla z omylu emisia sukuku v objeme 100 miliónov eur nemeckou spolkovou krajinou Sasko-Anhaltsko v roku 2004.

V islamskom práve sú tri hlavné zákazy týkajúce sa finančných služieb: zákaz *riby*, *ghararu* a *haramu*. *Riba* je úrok a jeho zákaz odráža chápanie peňazí čisto ako prostriedku výmeny tovarov a služieb a investovania a nie ako tovaru samotného. Namiesto úroku preto banky hovoria o zisku z transakcie a nejedná sa len o iný názov pre to isté, lebo dôsledkom tejto odlišnej filozofie je napríklad neexistencia pokút z omeškania splátok. Namiesto kreditných úrokov banky odmieňajú majiteľov účtov „darom“, inak zvaným *hibah*, ktorý ale nie je ukotvený v zmluve. Ďalší zákaz *gharar* by sa dal definovať ako prílišné riziko, alebo situácia keď nepriaznivý výsledok je pravdepodobnejší než priaznivý. Jeho zákaz znamená zákaz hazardných hier a tiež prináša určité obmedzenia pri sekurizácii finančných nástrojov. *Haram* je neetická podnikateľská aktivita z pohľadu šárie, čo môže byť napríklad výroba a predaj alkoholu. Každá islamská banka má výbor islamských právnikov, ktorí posudzujú všetky jej aktivity z pohľadu šárie. Kvôli týmto obmedzeniam boli vyvinuté špecifické finančné služby a nástroje. Vďaka nim majú islamské banky skôr charakter leasingových a investičných spoločností a sprostredkovateľov obchodu ako tradičných bánk¹. Jedna z populárnych služieb je *ijara*, čo je hybrid medzi operatívnym a finančným leasingom, pri ktorom banka prenajíma daný predmet alebo nehnuteľnosť a po uplynutí doby prenájmu ju predá za dohodnutú cenu ale v ďalšej zmluve. Tiež poistenie a údržba musia byť dohodnuté separátne inak za ne zodpovedá banka. Celková cena napr. vozidla sa dohodne vopred a je vyššia ako trhovú a tento rozdiel tvorí zisk banky. Keďže daný predmet je až do odkúpenia klientom vo vlastníctve banky má *ijara* veľký význam aj pri tvorbe islamských dlhopisov tzv. *sukukov*. Na to aby mohol byť *sukuk* obchodovateľný na sekundárnych trhoch, musí súbor aktív ktorými je podložený pozostávať aspoň z 51% *ijara* kontraktov, lebo dlhy nie sú podľa šárie obchodovateľné ako uvádza Ali Arsalan Tariq z Loughborough University. Ďalšie služby sú investičného charakteru, napríklad zmluva o joint venture - *musharaka*, pri ktorej sa zisk delí inak ako prípadná strata a *mudarabah*, pri ktorej stratu nesie iba banka. Dané zmluvy odrážajú princíp delby zisku a straty a neprenehávajú celé bremeno zodpovednosti iba na podnikateľa. Ďalšími nástrojmi sú *salam*, ktorým sa financuje zákazková výroba a dodanie komodít (okrem drahých kovov a devíz) a *istisna'a*, ktorá slúži na financovanie veľkých stavieb a budovania infraštruktúry. Aby bolo islamské finančníctvo konkurencie schopné v porovnaní s tradičným, musí ďalej vyvíjať inovatívne nástroje, ktoré mu umožnia lepší manažment rizika a budú zároveň v súlade so šáriou. Záujem západného sveta o tento fenomén vysiela dobrý signál o rastúcom porozumení na poli finančnom, ktoré zvyšuje rešpekt, dôveru a spoluprácu medzi kultúrami a môže tak aktívne prispieť k mieru a stabilite, čo je v týchto časoch viac než nevyhnutné.

Jakub Šimek, študent 3. ročníka FMV
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Európska únia

Aké zásady platia v susedských vzťahoch v EÚ.

Barič

Vlani hneď na začiatku fungovania novej Vlády SR, sa okamžite z Inštitúcií EÚ ozvali protestne hlasi proti novej vláde. Najčastejšie v tom zmysle, že na Slovensku vláda v tomto zložení nebude garantom uplatňovania „hodnôt“, ktoré vyznávajú jednotlivé frakcie v Európskom parlamente.

Zákonnite sa vynorila otázka, kto mohol byť iniciátorom týchto vyhlásení? Veď zo skúsenosti vieme, že Brusel je dosť vzdialený a neraz ťažkopádny pri riešení jednotlivých problémov, nie to ešte detailný a operatívny pozorovateľ. Odpoveď môžeme hľadať v nasledujúcich faktoch, ktoré sa odohrali resp. ešte lepšie odohrávajú. Zoberme to od súčasnosti, so spätným pohľadom do nie tak vzdialenej minulosti.

V uznesení, ktoré 120-timi hlasmi schválil parlament k otázke Benešových dekrétov Národná rada SR vyhlásila, že ústavné, zákonné a politické rozhodnutia v rámci povojnového usporiadania boli prijaté tak ako v iných európskych štátoch v dôsledku II. svetovej vojny a porážky nacizmu a vychádzali zo zásad medzinárodného práva reprezentovaných závermi konferencie v Postupime. Parlament tiež v uznesení vyhlásil, že povojnové rozhodnutia reprezentatívnych orgánov ČSR a Slovenskej národnej rady nie sú príčinou diskriminačnej praxe a dnes na ich základe nemôžu vzniknúť nové právne vzťahy a že právne a majetkové vzťahy, ktoré vznikli týmito rozhodnutiami, sú nespochybniteľné, nedotknuteľné a nemenné.

Je to prirodzená odpoveď na dlhodobjšie provokácie zo strany predstaviteľov SMK, hlavne jej predsedu SMK Pála Csákyho, žiadajúceho zrušenie dekrétov. Podobné uznesenie ako slovenský parlament prijali v apríli 2002 aj českí poslanci. Český prezident Václav Klaus vyhlásil, že slovenskému postupu rozumie.

Aké stanoviska zaujali maďarský predstavitelia? Prezident Sólyom považuje uznesenie o dekrétach, na základe ktorých boli po vojne vystávaní zo Slovenska Maďari a Nemci, za blesk z jasného neba. "Na našich stretnutiach som slovenskému prezidentovi Gašparovičovi ponúkol zmierenie a namiesto toho prišla facka," dodal Sólyom. Vzájomné vzťahy si vyjasňovali aj premiéri oboch krajín. Gyurcsány v telefonickom rozhovore s Robertom Ficom vyhlásil, že maďarská vláda považuje uznesenie parlamentu za veľké sklamanie, pretože protirečí princípom EÚ a dobrého susedstva. Poslanci maďarského parlamentu zrušili

dokonca stretnutie so slovenskými kolegami na spoločnej schôdzi zahraničných výborov oboch parlamentov. Podpredseda SMK Gyula Bárdos kritiku z Maďarska očakával. "Takýto krok nemôže byť vnímaný pozitívne. Čo sa stalo v parlamente, len prispelo k zvýšeniu napätia medzi Maďarskom a Slovenskom," uviedol Bárdos. Naštrbené susedstvo je podľa neho iba dôsledkom prítomnosti SNS vo vláde

Možno tieto reakcie z najvyšších miest susednej krajiny a zástupcov maďarskej menšiny na Slovensku považovať v tomto kontexte za snahu o konštruktívne riešenie spoločnej budúcnosti, alebo ešte lepšie o uplatňovanie nových hodnôt ako to bolo spomínané na úvod? Odpoveď je jasná. Navyše ak postavíme do porovnania riešenie problémov maďarskej menšiny na Slovensku predchádzajúcimi našimi vládami.

Len v krátkosti si zoberme napríklad komerčné sektory bankovníctva a poisťovníctva, kde úspešne pôsobí Maďarska skupina OTP. Funguje niečo podobné z našej strany? Alebo skupina MOL ovládajúca Slovnaft. Len pre porovnanie, do MOL chcel na komerčnom základe vstúpiť Rakúsky OMV. Maďarská Vláda urobila všetko, aby sa tak nestalo. Urobili naše vlády niečo podobné? Aký už mohla mať SMK väčší vplyv, keď osem rokov od úrovne podpredsedu Vlády SR až po kľúčové ministerstva cez svojich nominantov riadila proces rozdeľovania peňazí plynúcich z EÚ cez ŠF na Slovensko? Uvádzane dobré ekonomické podmienky maďarskej menšiny sa môžu zabezpečovať aj vyškolením si vlastných kádrov na maďarskej univerzite na Slovensku?!

Zrejme musí byť tlak zo strany nielen SMK ale aj z Maďarska na orgány EÚ veľmi silný aby pôsobila na Slovensku vládu, keď tie nevidia problémy iných susedských vzťahov v EÚ. Čo by tu bolo, ak by zo slovenskej strany došlo k problémom napr. dvojjazyčných tabúl ako je to v prípade Slovinska a Rakúska alebo priamo pod nosom v Bruseli medzi Flámami a Valonmi, ktoré už trvajú neprestajne niekoľko mesiacov? Na záver si treba postaviť otázku, sú rôzne metre a „hodnoty“ v EÚ, alebo o čo tu vlastne ide?

Ing. Ondrej Barič, PhD.